

REFERENCES

1. Halskova, N. (2004). *Sovremennaya metodika obucheniya inostrannym yazykam*. [The Contemporary Methodology of Foreign Languages Studying]. Moscow.

2. Rohova, H., Rabynovych, F., Sakharova, T. (1991). *Metodika obucheniya inostrannym yazykam v srednei shkole*. [The Methodology of Foreign Languages Studying in Secondary School]. Moscow.

3. *Metodychni rekomendatsii do domashnoho chytannia po knyzi S. Khinton «Autsaidery» / [uklad. O.V. Ponomarenko] (2007)*. [Methodological References for Individual Reading Based on S. Hinton's book «The Outsiders»]. Nizhyn.

4. Skugarova, J. (2002). *Novaia zhyzn khudozhestvennogo teksta v prepodavanii inostrannykh yazykov*. [New Life of a Fiction Text in Foreign Languages Studying ]. Moscow.

5. Tarnopolskyi, B. (2006). *Metodyka navchannia inshomovnoi movlennievoi diyalnosti u vyshchomu movnomu zakladi osvity: navch. posib*. [The Methodology of Foreign Language Activity in a Higher Linguistic Educational Institution: Study Guide]. Kyiv.

6. Folomkina, S. (1985). *Tekst v obuchenii ynostrannym yazykam*. [The Role of Text Foreign Languages Studying]. Moscow.

7. Khrystova, O. (2011). *Vykorystannia fakhovykh tekstiv na zaniattiakh z anhliiskoi movy za profesiinym*. [The Usage of a Single-purpose Text in Studing Foreign Languages for a Professional Puprose]. Melitopol.

8. Khutorskyi, A. (2003). *Klyuchevyye kompetentsii kak komponent lychnostno-oryentirovannoi paradygmy obrazovaniya*. [The Key Capacities as a Component of Educational Personally Directive Paradigm]. Moscow.

9. Cherednichenko, H. (2010). *Metodyka navchannia inshomovnoho profesiino oriientovanoho chytannia studentiv nemovnykh vyshchyykh navchalnykh zakladiv*. [The Methodology of Foreign Language Reading Training in a Higher Non-Linguistic Educational Institution ]. Kharkiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

**КОЗІЙ Ольга Борисівна** – кандидат філологічних наук, доцент кафедри лінгводидактики та іноземних мов Центрально-українського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.  
**Наукові інтереси:** професійна підготовка майбутнього вчителя.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

**KOZII Olha Borysivna** – Ph.D., associate Professor of Linguodidactics and Foreign Languages Chair, Volodymyr Vynnychenko Centralukrainian State Pedagogical University.  
**Circle of scientific interests:** professional training of the future teacher.

Стаття надійшла до редакції 18.07.2019 р.

УДК 37.013.43

**КРАВЦОВ Віталій Олександрович** – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та психології Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.  
<https://orcid.org/0000-0003-4824-2036>  
 e-mail: Vit\_Kravtsov@ukr.net

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

**Постановка та обґрунтування актуальності проблеми.** В умовах розбудови в Україні національної системи освіти, курсу країни на Європейську інтеграцію, значно зростають вимоги до рівня професійної підготовки соціального працівника, розвитку його особистісних якостей, загальної та професійної культури.  
 У сучасних умовах функції соціального працівника суттєво поширюються та ускладнюються, що зумовлює більш високі вимоги до його професійної підготовки. Це обумовлено такими причинами:

- гуманізація та демократизація суспільного життя, професійних відношень в педагогічних та соціальних групах потребують підвищеної уваги до людини, більш професійної роботи з нею;
- динамічні соціальні зміни у сучасному українському суспільстві ініціюють підвищення вимог до організації та функціонування всіх його соціальних, виховних інститутів, що ускладнює вирішення завдань професійного росту та особистого удосконалення;

• високі вимоги до професійної культури соціального працівника обумовлені необхідністю урахування у його професійній діяльності значної кількості організаційних, виховних, діагностичних, соціально-терапевтичних, охоронно-захисних та інших інновацій.

Отже, актуальність пошуків ефективних способів, умов і методів формування особистості висококультурного соціального працівника, здатного транслювати інтериоризовану систему загальнолюдських і професійних цінностей, норм і традицій у процесі спрямованої взаємодії з динамічною соціокультурною сферою у сучасній теорії і практиці професійної освіти сумніву не підлягає. Натомість розгляд цілісного процесу професійного становлення особистості соціального працівника із культурологічних позицій, з урахуванням надбань суміжних наук соціально-гуманітарного профілю, безумовно сприятиме подоланню актуальних проблем сучасної професійної освіти, а саме – оптимізації формування наукового світогляду та фахової компетентності соціального працівника в умовах глобалізації наукового і освітнього життя та інформаційної кризи, ефективного розвитку професійно значущих видів особистісної культури (комунікативної, розумової праці, моральної, інформаційної тощо). Крім того, вдосконалення рівня професійної культури соціальних працівників призведе до інтенсифікації виховних впливів професійного соціокультурного середовища, що є необхідною передумовою ефективності функціонування цілісного освітньо-виховного простору.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Слід відзначити, що дослідженню теоретичних засад, сутності, структури й технології формування професійної культури присвячено праці таких науковців, як О. Барбанщикова, О. Бондаревська, О. Гармаш, І. Зязюн, Н. Ничкало, С. Сисоєва, В. Сластенін та ін.

Окремі аспекти проблеми формування професійної культури соціального працівника висвітлювались у наукових роботах О. Білої, Н. Видишко, І. Григи, І. Звереві, А. Капської, Н. Клушиної, А. Ковальової, Н. Ларіонової, В. Поліщук, В. Полтавець, О. Пришляк, Т. Семигіної, Н. Собчак, В. Ткаченко та ін.

Проте, наразі серед науковців однозначності у визначенні сутності та змісту професійної культури майбутнього соціального працівника не існує, а проблема пошуку оптимальних умов та методів її формування залишається предметом наукової дискусії.

**Метою статті** є обґрунтування сутності, змісту та теоретичних основ формування

професійної культури майбутнього соціального працівника.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** У новому стандарті вищої освіти зі спеціальності 231 «Соціальна робота» цілями навчання: є підготовка фахівців, здатних розв'язувати складні спеціалізовані задачі та прикладні проблеми соціальної сфери або у процесі навчання, у тому числі управління соціальними процесами та процесами, що мають місце в індивідуальному розвитку особистості, що передбачає застосування певних теорій та методів соціальної роботи і характеризується комплексністю та невизначеністю умов, та зорієнтованих на подальшу фахову самоосвіту [12]. Зазначений документ передбачає формування у майбутнього соціального працівника широкого кола соціальних, фахових та загальнокультурних компетентностей, що зумовлює реалізацію у процесі професійної підготовки сукупності теоретичних підходів: системного, діяльнісного, аксіологічного, акмеологічного, а також – культурологічного.

Зазначимо, що Ю. Бойчук у сутності культурологічного підходу вбачає вивчення світу людини в контексті її культурного існування, в аспекті того, чим світ є для людини, яким сенсом він для неї наповнений. Це вивчення культурної наповненості реальності, наявних культурних програм. Культурологічний підхід зумовлений об'єктивним зв'язком людини з культурою як системою цінностей. Людина містить у собі частину культури і розвивається на основі засвоєної нею культури; при цьому людина вносить у неї принципово нові положення, стає творцем нових елементів культури. Таким чином, освоєння культури як системи цінностей є розвитком самої людини та її становлення як творчої особистості [2, с. 16].

Наголошуючи на затребуваності культурологічного підходу у вищій освіті, Є. Бондаревська та О. Беляєв зазначають, що «культурологічна освіта – це освіта, центром якої є людина, яка пізнає і яка чинить культуру шляхом обміну духовними цінностями та особистісними смислами, створюючи твори індивідуальної та колективної творчості». При цьому «твором» є продукт не тільки мистецтва, а й будь-якої іншої сфери професійної діяльності. Культурологічний підхід дозволяє по-новому розставити акценти в освіті взагалі та у вищій зокрема – з отримання освіти «на все життя» (означає базовість, ґрунтовність, але разом з тим статичність і шаблонність) до здобуття освіти, що відбувається «упродовж усього життя» (передбачає особливу динамічність, удосконалення загальної та професійної

культури відповідно реалій, які постійно змінюються) [1, с. 29].

Зауважимо, що у сучасних науково-педагогічних дослідженнях існує декілька визначень сутності та змісту професійної культури. Зокрема, Н.Крилова під професійною культурою фахівця розуміє «єдність переконаності в соціальній значущості своєї професії, розвинене почуття професійної гордості, працелюбства й працездатності, підприємливості, енергійності та ініціативності, здатності ефективно, швидко та якісно розв'язувати виробничі завдання; знань теорії управління і соціальної психології, організаторських здібностей, готовності розширення професійного досвіду» [7, с. 40].

За визначенням у короткому культурологічному словнику професійна культура «характеризує рівень і якість професійної діяльності, які залежать від соціально-економічного стану суспільства й сумлінності в оволодінні певними знаннями, навичками конкретної професії та їх практичному використанні» [6, с. 173]. На думку А. Капської, професійна культура, крім необхідних знань, умінь та навичок включає в себе певні особистісні якості, норми ставлення до різних складових професійної діяльності [5, с. 118].

Отже, категорія «професійна культура» насамперед характеризує особистість соціального працівника з точки зору розгляду певної сукупності особистісних якостей та характеристик з позицій цілісності професійного розвитку.

Якщо скористатися концептуальною схемою систем соціальної дії Т. Парсонса, то соціальний рівень культури складається з таких компонентів: систем виробництва та відтворення культурних зразків, системи соціокультурної презентації (механізм обміну лояльностями між членами колективу), системи соціокультурної регуляції (механізми підтримання нормативного порядку і зняття напруги між членами колективу). Крім того, слід виокремити такі важливі соціальні функції культури, як функції консервації, трансляції та соціалізації.

Таким чином, у теоретичних інтерпретаціях феномен культури в цілому визначається як історично обумовлений рівень розвитку суспільства, творчих сил і здібностей людини, виражений у типах організації життя і діяльності людей. Дійсно, культура є надбанням суспільства і існує лише в суспільстві. У свою чергу особиста культура людини пов'язує її з навколишнім світом. Саме завдяки культуротворчій діяльності людини впорядковуються її відношення до предметів і явищ, до себе та довкілля. Всі

економічні, політичні зміни, які відбуваються в суспільстві, впливають на зміни, розвиток у культурній сфері, а отже, мають вплив на становлення та існування культурної особистості. Існує й зворотній зв'язок – розвиток останньої залежить і від рівня її розвитку освіти. Саме вона повинна вплинути на загальне, суспільно-політичне, економічне та соціально-культурне становлення суспільства.

Загалом у вітчизняній науці домінують два підходи до інтерпретації культури: аксіологічний і діяльнісний. Аксіологічний підхід заснований на тлумаченні змісту культури через категорію цінностей. Зокрема С. Франк вважає, що культура є «сукупністю здійснених в суспільно-історичному житті об'єктивних цінностей». У цьому сенсі культура виступає як вищий вимір одухотвореності і олюдненості природних і соціальних умов життя і людських стосунків, практичної реалізації загальнолюдських і духовних цінностей у людській діяльності та стосунках.

Проте, відомі дослідники, зокрема П. Гуревич [3], дійшли висновку, що розуміння культури лише як сукупності надбань людства (аксіологічний підхід) є обмеженим, оскільки дозволяє розглядати цей феномен лише у контексті цінностей. На відміну від цього, діяльнісний підхід до інтерпретації культури дозволяє з одного боку враховувати контекст особистісного становлення (Л. Коган, В. Межуєв та ін.), а з іншого – розглядати культуру як універсальну властивість і прояв суспільного життя (Ю. Жданов, Е. Маркарян та ін.).

Отже, професійна культура має об'єктивний вимір, що характеризує її як суму надбань, цінностей, установок, способів спілкування, традицій, ритуалів, досягнень науки, освіти, що, будучи створеними в процесі діяльності людей, через опредметчування відділилися від них і стали самостійними утвореннями зі специфічними зв'язками, та суб'єктивний, що виражається у особистісній інтеріоризації цих надбань та атрибутів.

Безумовно існують розбіжності в трактуванні загальної культури соціуму та культури певної соціальної групи. Тому для позначення будь-якої соціальної або професійної групи, що має певні стійкі цінності, традиції і норми використовується термін «субкультура».

Не випадково, що у межах діяльнісного підходу відомі дослідники, такі як І. Ісаєв, М. Левіна, Н. Ліфінцева, В. Сластенін, вказуючи на універсальність, цілісність, інтегративний характер професійної культури, при визначенні її змісту й функціональних

властивостей звертаються до аналізу професійної діяльності.

Отже, узагальнюючи результати наукових досліджень названих вчених, вважаємо, що професійна культура майбутнього соціального працівника є складовою його загальної культури, складним утворенням у цілісній професійній структурі особистості, що характеризує всю сукупність відносин у сфері професії та відповідний розвиток індивідуальних професійно значущих здібностей, розумових, комунікативних, психологічних та фізичних якостей, ціннісно-мотиваційної сфери, забезпечує високу якість і позитивне ставлення до професійної діяльності.

Зауважимо, що не існує загальних підходів щодо визначення змісту професійної культури майбутнього соціального працівника. Зокрема, П. Абрамова виділяє у структурі професійної культури три блоки: когнітивно-пізнавальний, праксеологічний та поведінковий. Когнітивно-пізнавальний блок складається із професійних знань, умінь, навичок, які є основою професіоналізму та професійних цінностей, які є сутнісним ядром професійної субкультури. У свою чергу, праксеологічний блок становлять професійні інститути, в основі функціонування яких знаходяться норми професійної культури, її звичаї, традиції, ритуали.

С. Сисоева виокремлює у структурі професійної культури соціальний, власне професійний та морально-мотиваційний компоненти. Показником соціального компоненту є вміння працювати в колективі, самодисципліна, ініціативність, соціальна і творча активність, відповідальність за результати праці. Професійний компонент вказує на рівень компетентності, організації, раціональний розподіл часу, технологічну дисципліну, економічну та екологічну грамотність. Морально-мотиваційний компонент виражається у ставленні до праці як потреби, а також свідомості, сумлінності, потреби в самоосвіті та самовдосконаленні, багатстві духовної культури [9].

На думку А. Капської, професійна культура, крім необхідних знань, умінь і навичок включає в себе певні особистісні якості, норми ставлення до різних складових професійної діяльності. Дослідниця у структурі професійної культури майбутнього соціального працівника виділяє ціннісний (аксіологічний), технологічний й особистісно-творчий компоненти [5, с. 118].

О. Макеева у структурі професійної культури майбутніх соціальних працівників, виокремлює п'ять структурних компонентів. Серед них такі: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, комунікативний, поведінковий

та організаційний [8, с. 124].

Враховання досліджень особливостей формування професійної культури майбутніх соціальних працівників у науково-педагогічній літературі, вимог до професійної підготовки та змісту майбутньої професійної діяльності, дозволяють нам виокремити у структурі професійної культури майбутнього соціального працівника такі складові (компоненти): діяльнісний, ціннісно-мотиваційний, когнітивний, комунікативний, методологічну культуру, механізми соціокультурної самоідентифікації (способи оволодіння ролями, установками та приписами професійної субкультури, професійне самоусвідомлення, спрямованість на професійне самовдосконалення).

Зауважимо, що під професійним розвитком особистості розуміється процес цілісного розвитку студента як суб'єкта професійної діяльності, що детермінований організацією навчального процесу в ВНЗ та активністю самого студента. Професійний розвиток – це дидактична категорія, що характеризує сутність системи знань, умінь, навичок, норм і цінностей, котрі відображають особистісно-діяльнісні основи професіоналізму і забезпечують формування у соціального працівника професійної компетентності, як основи їхньої майбутньої професійної діяльності.

Узагальнюючи ідеї М. Кагана та В. Тугаринова, слід констатувати, що формування будь-якої професійної культури ґрунтується на встановленні об'єктивних зв'язків людини з культурою як системою цінностей. Саме у вигляді цінностей людина містить у собі частину сприйнятої культури, формує на їхній основі власну світоглядну (загальну) культуру і здійснює вплив на соціальну культуру (субкультуру). Оскільки головним способом сприйняття і відтворення цінностей є професійна діяльність, аксіологічний зміст професійної культури соціального працівника слід пов'язувати насамперед із цінностями професійної діяльності, розглядати їх як значення, мету і як принципи поведінки.

Когнітивний компонент професійної культури майбутнього соціального працівника відображає сукупність уявлень про соціальну роботу, активізує пізнавальну діяльність майбутнього фахівця, сприяє збагаченню когнітивного досвіду та виявляється у спроможності сприймати, осмислювати, відтворювати та використовувати необхідну наукову інформацію для вирішення різних теоретичних та практичних завдань. Ядром когнітивного компоненту є професійні знання, уміння та навички майбутнього соціального працівника.

Крім того, необхідно враховувати, що

одними з найбільш важливих вимог до професійної підготовки майбутнього соціального працівника є формування у нього професійного мислення, здатності до аналізу наукової літератури, організації науково-дослідної діяльності, професійної рефлексії власної професійної діяльності. У цьому контексті вища школа має бути орієнтованою на розв'язання головного завдання – формування не просто фахівця високої для своєї галузі знань кваліфікації, а фахівця такого рівня професійної культури, коли вся його діяльність свідомо спрямовується набути у ВНЗ методологічно ефективними філософсько-світоглядними настановами.

Тому, враховуючи, що професійна культура є складними утвореннями у цілісній професійній структурі особистості соціального працівника, котре охоплює широкий (у деяких тлумаченнях – увесь) спектр його професійного становлення, зокрема – особливості формування професійних знань, умінь, навичок, ціннісних орієнтацій, мотивів, установок до професійної діяльності, а також – механізми соціокультурної самоідентифікації, останнім часом активізувалися дослідження методологічної культури, яку окремі дослідники (зокрема – О. Ходусов, П. Кабанов, Є. Бондарєвська) розглядають як важливу складову професійної культури.

Методологічну культуру ми розглядаємо як складову професійної культури, цілісне багаторівневе і багатокомпонентне утворення у структурі особистості соціального працівника, що містить знання фахової методології, володіння методами і методологією наукового пізнання, розумову діяльність в режимі методологічної рефлексії, розвинуті здібності критичного аналізу професійної діяльності, систему інтеріоризованих педагогічних та загальнолюдських цінностей, котрі визначають професійну свідомість.

Більшість дослідників переконані, що методологічну культуру доцільно розглядати як культуру професійної діяльності й як певну культуру мислення, що проявляється в здатності до професійної рефлексії, уміннях самостійно порівнювати, зіставляти різні точки зору, виявляти власну позицію, науково її обґрунтовувати та професійно відстоювати. Для цього майбутньому соціальному працівнику потрібен інструментарій, за допомогою якого він буде виконувати зазначені вище операції, дії. До цих універсальних дій слід віднести отримані знання певних методологічних норм (правил наукового пізнання) та вміння їх застосовувати в процесі розв'язання різних нестандартних ситуацій.

Ми розглядаємо зміст методологічної культури як утворення, що визначає особливості професійного світогляду (що за логікою має містити не тільки методологію професійного мислення та здатності до пізнання і діяльності, але й інтегрувати цілісне усвідомлення змісту професійної діяльності, системи загальнолюдських і професійних цінностей та визначати на їхній основі професійне самоусвідомлення, життєву мету, життєву й професійну позицію, мету професійної діяльності, стійку мотивацію до професійного самовдосконалення і самореалізації).

Ми враховуємо думку О. Макеєвої, що комунікативний компонент – це комплекс комунікативних умінь майбутнього соціального працівника. Комунікативний компонент професійної культури майбутнього соціального працівника передбачає розвиток комунікативної культури та комунікативної компетентності майбутнього фахівця [8, с. 125].

Безумовно, основи професійної культури закладаються в процесі професійної освіти. Зміст освіти, а також освітній та соціокультурний простір вищого навчального закладу, мають містити оптимальну кількість ідей, цінностей, способів пізнання, мислення і практичної діяльності, що дають змогу майбутньому соціальному працівникові вивчати і діагностувати клієнта, розуміти його проблеми, визначати оптимальні способи їх розв'язання, формувати соціально-цінні якості особистості.

Теоретико-методологічний аналіз змісту педагогічної освіти є віддзеркаленням найважливіших вимірів буття людини і його діяльності в природі, суспільстві, культурі, освіті.

Враховуючи вищесказане, в основу розробки змісту професійної освіти, на думку В. Сластеніна [11], мають бути покладені наступні принципи:

1) універсальність, повнота набору навчальних дисциплін, що забезпечують базу підготовки в єдності соціо-гуманітарних і фахової освітніх програм;

2) інтегративність – міждисциплінарна кооперація наукових досліджень і навчальних предметів, змістовна і структурна функціональна єдність освітнього процесу;

3) цілісність картини світу – через відтворення комплексом базових дисциплін на основі єдності цілей, взаємодоповнюваності змісту, єдності вимог;

4) фундаментальність – наукова ґрунтовність і висока якість соціо-гуманітарної, загальнокультурної і фахової підготовки соціальних працівників;

5) професійність – оволодіння різно-

манітними соціально-педагогічними технологіями і технікою;

б) варіативність – гнучке поєднання обов'язкових базових курсів і додаткових дисциплін на основі широкого спектру спеціалізованих навчальних предметів фахового і культурологічного профілів, різноманіття алгоритмів навчання відповідно до індивідуальних особливостей, вільного вибору обсягу, темпів, форм освіти;

7) неперервність – поєднання базової освіти з постійним професійним самовдосконаленням, підвищенням як формального професійно-освітнього рівня в межах існуючої системи неперервної професійної освіти так і неформальною самостійною самоосвітньою діяльністю.

В результаті проведених досліджень було встановлено, що процес формування професійної культури соціального працівника у вищих навчальних закладах буде ефективним за умов:

– обґрунтування моделі процесу формування методологічної культури майбутнього соціального працівника на засадах особистісно-орієнтованого підходу, принципів науковості, цілісності, системності, культуровідповідності, взаємозалежності та взаємозв'язку інформаційного, соціально-діяльнісного і особистісно-регулятивного блоків у процесі навчальної, практичної та самоосвітньої діяльності, зорієнтованої на цілеспрямоване формування професійної культури;

– методологізації професійної підготовки соціального працівника, що обумовлює посилення та концептуалізацію професійної підготовки, логізацію змісту професійної освіти, приведення її складових у відповідність до змісту професійної діяльності, виокремлення методологічних зв'язків на міждисциплінарній основі, підвищення пізнавальної самостійності, культури розумової праці, активності у здобуванні і використанні знань, формування, проектувально-технологічних та методологічних знань та вмінь, ціннісного ставлення до професійних знань та процесу їх здобуття;

– ініціювання у соціального працівника професійної рефлексії через моделювання у навчальному процесі елементів майбутньої професійної діяльності, інтенсифікацію практичного компоненту навчання, самостійної та сомоосвітньої навчальної діяльності, ознайомлення з методиками професійного самовдосконалення;

– активізації науково-дослідної роботи майбутнього соціального працівника, спрямованої на наукове осмислення закономірностей соціально-педагогічного

процесу, розвиток компетенції методологічного аналізу наукової літератури, умінь і навичок самостійної організації науково-дослідної діяльності;

– розвитку соціокультурного середовища педагогічного університету на засадах національної та професійної культури, творчої реалізації в організації навчально-виховного процесу ВНЗ професійно орієнтованих технологій і методик, спрямованих на розвиток інтересу особистості до професійної діяльності, формування власної професійної позиції, професійної «Я-концепції», індивідуальних здібностей, якостей і характеристик.

**Висновки і перспективи подальших розвідок напрямку.** Вважаємо, що формування професійної культури майбутнього соціального є важливою запорукою забезпечення якості та ефективності процесу професійної підготовки, потребує подальшого вивчення на рівні теорії і практики.

#### СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Беляев А. В. Формирование ключевых компетенций в образовательном процессе / А.В. Беляев // Проблемы обеспечения целостности образовательного процесса: материалы научно-практической конференции (апрель, 2004). – Ставрополь : Издательство СГУ, 2004. – С. 27–31.
2. Бойчук Ю. Д. Культурологічний і аксіологічний підходи до формування еколого-валеологічної культури студентів педагогічних навчальних закладів / Ю. Д. Бойчук // Вісник НТУУ «КПІ». – 2009. – № 3. – (Серія «Філософія. Психологія. Педагогіка»). – С. 121–125.
3. Гуревич П. С. Філософія культури / П. С. Гуревич. – М. : Аспект Прес, 1995. – 288 с.
4. Деркач А. А. Акмеологические основы развития профессионала. / А. А. Деркач. – М.: Издательство Московского психолого-социального института. – Воронеж: НПО «МОДЭК», 2004. – 752 с.
5. Капська А. Й. Соціальна робота: деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю: навчально-методичний посібник / А. Й. Капська. – К. : УДЦССМ, 2001. – 220 с.
6. Корінний М. М., Шевченко В. Ф. Короткий енциклопедичний словник з культури. – К.: Україна, 2003. – 384 с.
7. Крылова Н. Б. Формирование культуры будущего специалиста / Н. Б. Крылова. – М.: Высшая школа, 1990. – 140 с.
8. Макеева. О. Структура професійної культури майбутніх соціальних працівників. / Олена Макеева // Педагогічні науки. Полтава: ПНПУ. – 2016. Вип. 65. – С.122–127.
9. Педагогічні технології в неперервній освіті: монографія (С. О.Сисоєва, А. М. Алексюк,

П. М. Воловик, О. І. Кульчицька, та ін.) / За ред. С. О. Сисоєвої. – К. : Віпол, 2001. – 502 с.

10. Поліщук В. А. Соціальний працівник: особистість і професія/ В. А. Поліщук//Соціальна робота в Україні: навч.посіб.; за ред. І. Д.Зверева, Г. М. Лактіонової. – К. : Наук.світ, 2004. – С. 195 – 215.

11. Слостенін В. А. Формирование профессиональной культуры учителя / В. А. Слостенін. – М. : Прометей, 1993, – 178 с.

12. Стандарт вищої освіти України. Галузь знань 23 Соціальна робота. Спеціальність 231 Соціальна робота. Видання офіційне. Міністерство освіти і науки України. – Київ, 2019.

**REFERENCES**

1. Belyaev, A. V. (2004). *Formirovanie klyuchevykh kompetencij v obrazovatelnom processe*. [Formation of key competencies in the educational process]. Stavropol.

2. Wojchuk, Yu. D. (2009). *Kulturologichnij i aksiologichnij pidhodi do formuvannya ekologo-valeologichnoyi kulturi studentiv pedagogichnih navchalnih zakladiv*. [Cultural and axiological approaches to the formation of ecological and valeological culture of students of pedagogical educational institutions]. Visnik NTUU «KPI».

3. Gurevich, P. S. (1995) *Filosofiya kultury*. [Philosophy of culture]. Moscow.

4. Derkach, A. A. (2004) *Akmeologicheskie osnovy razvitiya professionala*. [Acmeological basis of professional development]. Voronezh.

5. Kapska, A. J.(2001) *Socialna robota: deyaki aspekti roboti z ditmi ta moloddyu: navchalno-metodichnij posibnik*. [Social work: some aspects of working with children and youth: a teaching manual]. Kyiv.

6. Korinnij, M. M., Shevchenko V. F. (2003). *Korotkij enciklopedichnij slovník z kulturi*. [A brief encyclopedia of culture]. Kyiv.

7. Krylova, N. B. (1990). *Formirovanie kultury budushhego specialista*. [Formation of the culture of a future specialist]. Moscow.

8. Makeyeva, O. (2016). *Struktura profesijnoyi kulturi majbutnih socialnih pracivnikov*. [Structure of professional culture of future social workers]. Poltava.

9. *Pedagogichni tehnologiyi v neperervnij osviti*. (2001). [Pedagogical Technologies in Continuing Education]. Kyiv.

10. Polishuk, V. A. (2004). *Socialnij pracivnik: osobistist i profesiya*. [Social Worker: Personality and Occupation]. Kyiv.

11. Slastenin V. A. (1993). *Formirovanie professionalnoj kultury uchitelya*. [Formation of professional culture teacher]. Moscow.

12. *Standart vishoyi osviti Ukrayini. Galuz znan 23 Socialna robota. Specialnist 231 Socialna robota. Vidannya oficijne. Ministerstvo osviti i nauki Ukrayini* (2019). [The Standard of Higher Education of Ukraine. Branch of Knowledge 23 Social Work. Specialty 231 Social work. Edition is official. Ministry of Education and Science of Ukraine.]. Kyiv.

**ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА**

**КРАВЦОВ Віталій Олександрович** – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та психології Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

**Наукові інтереси:** теорія і практика формування методологічної культури майбутнього вчителя та соціального працівника.

**INFORMATION ABOUT THE AUTHOR**

**KRAVTSOV Vitalii Oleksandrovych** – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Social Work, Social Pedagogy and Psychology of Volodymyr Vynnychenko Centralukrainian State Pedagogical University.

**Circle of scientific interests:** theory and practice of forming the methodological culture of the future teacher and social worker.

Стаття надійшла до редакції 25.07.2019 р.

УДК: 378:005.6

**КРАСНОЩОК Інна Петрівна** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти, Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка  
<https://orcid.org/0000-0001-9905-6589>  
 e-mail: [ikrasnoshok@gmail.com](mailto:ikrasnoshok@gmail.com)

**ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ:  
СТРУКТУРА ТА КРИТЕРІЇ РОЗВИТКУ**

**Постановка та обґрунтування актуальності проблеми.** Конкурентоспроможність майбутнього фахівця в умовах

динамічних, неоднозначних соціально-економічних трансформацій дослідники й практики все частіше називають